

нень у чинні нормативно-правові акти, а потім вже прийняттям нових. Застарілі нормативні акти слід скасувати, щоб не навантажувати правову систему і не ускладнювати діяльність, пов'язану з реалізацією норм права. Право повинно бути авторитетним, стабільним, впорядкованим. Багатоманітність норм права, що регламентують те чи інше питання, аж ніяк не сприяє зміцненню авторитету права. Практика показує, що норми права, які часто змінюються, перестають працювати. Часта зміна норм права свідчить про те, що правова сторона проблеми, яка вирішується, недостатньо вивчена та опрацьована. Можна дійти й іншого висновку: законодавець не надав належного значення та уваги нормі як соціальному регулятору суспільних відносин [4, с. 159].

Слід пам'ятати, що рівень розроблених законопроектів багато в чому обумовлюється правовою культурою та правовою свідомістю осіб, які цьому сприяють. Сьогодні якість правотворчості повинна відповідати тим цілям, завданням, які стоять в процесі розбудови в Україні правової, соціальної держави. Актуальною проблемою сьогодення є недосконалість, розпорошення, а іноді й протиріччя існуючих нормативно-правових актів.

Справедливо наголошує А. Гвізд, що творець нормативно-правових актів повинен мати ґрунтовні та широкі знання у сфері права; мати особливу відповідальність у своїй професійній діяльності; проявляти у своїй законотворчій роботі особливий талант стосовно підготовки хороших проектів нормативно-правових актів [5, с. 98]. У свою чергу, А. Дунаєв пропонує в цьому аспекті закріпити на законодавчому рівні обов'язкову систему комплексного навчання прийомом юридичної техніки з проведенням регуляторних теоретичних семінарів, наукових конференцій, навчання на спеціалізованих курсах тощо [6, с. 91].

З точки зору реалізації народовладдя необхідно забезпечити контроль народу за процесом законотворення. Народ, як носій влади, її першоджерело, а відповідно, і творець її правових підвалин, повинен бути впевнений в компетентності законодавців, їх високому рівні правової свідомості і культури. Зокрема, М. Марченко зазначає, що будучи хорошим фахівцем з основної спеціальності, депутат може стати посереднім законодавцем, який здібний тільки механічно читати і сприймати законопроекти, що пропонуються. Добротне законодавство потребує не любительського, а професійного відношення. Якщо цього немає, ми будемо мати «надзвичайно низький рівень досить розрізненого, внутрішньо суперечливого законодавства і відповідно низький рівень економічної, соціально-політичної, культурної та інших сфер суспільства» [7, с. 8]. Контроль народу над законотворенням як елемент правової політики в сфері народовладдя полягає у встановленні правових процедур відповідальності парламентарів перед виборцями, включаючи інститут відзиву. Сприяти контролю над законотворенням може всенародне обговорення найбільш важливих законопроектів.

1. Мазуренко А. Правотворческая политика как особая разновидность правовой политики: региональный аспект. *Правовая политика : от концепции к реальности* / под ред. Н. Матузова, А. Малько. М.: Юристъ, 2004. С. 104.

2. Поленина С. Правотворческая политика. *Правовая политика: курс лекций* / под ред. Н. Матузова, А. Малько. М., 2003. С. 180.

3. Рудковский В. Правоприменительная политика. *Правовая политика: курс лекций* / под ред. Н. Матузова, А. Малько. М.: Юристъ, 2003. С. 221-222.

4. Коробова А. Правовая политика: понятие, формы реализации, приоритеты в современной России: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.01. Самара, 2000. 275 с.

5. Гвизд А. Организация специальных курсов по законотворчеству в Варшарском университете // *Очерки методологии законотворчества: материалы первого конгресса Европейской ассоциации содействия законодательству*, 13-14 февраля 1993 г. Бельгия, 1993. С. 98.

6. Дунаев А. Правовая политика субъектов Российской Федерации: вопросы теории и практики: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Тамбов, 2006. 173 с.

7. Тодика О. Правова політика України в сфері народовладдя і тенденції її розвитку // *Правничий часопис Донецького університету*. 2006. № 1. С. 3-9.

Стояцька Ганна Михайлівна
доцент кафедри філософії та політології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат філософських наук, доцент

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА «ТЕОРІЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ»

В цілому, концептуальна основа теорії справедливості останніх десятиліть формувалась навколо провідних ідей Джона Роулза, Поля Рікьора, Отфріда Хьоффе, Марти Нусбаум, Майкла Сендела, Амартії Сена. Сучасне уявлення про справедливість зосереджене

між ідейними пошуками неолібералізму та неоутилітаризму з такими невід’ємними складовими суспільної моделі, як вільний ринок та політика невтручання, добробут громадян, ієрархія універсальних цінностей, повага до основних прав людини – життя і гідності, мінімальних прав на засоби існування, власності, фундаментальних свобод.

Одна з головних ідей, що складає сенс сучасного уявлення про справедливість, – це ідея гарантій соціальної безпеки. Саме поняття соціальної безпеки сьогодні має надзвичайно широке трактування та охоплює, окрім звичних правових конотацій, як мінімум ще й уявлення про її історичні, етнічні, міграційні, гендерні, екологічні, медійні, цифрові складові. Тобто фактично безпека в її соціальному вимірі в координатах ліберального та утилітаристського світогляду трактується як система, заснована на розумному балансі двох роулзівських принципів [1; 2] – принципу суворої рівності та принципу допустимої нерівності. Перший в цілому стосується конституційних структур і гарантій політико-правових систем, а другий – функціонування соціально-економічної структури, зокрема і того, наскільки вона може впливати на податкову політику і різні підходи до соціального забезпечення, працевлаштування, інвалідності, компенсації, аліментів, освіти, медичної допомоги тощо.

Суворий пріоритет індивідуальних прав і свобод над скороченням соціальних і економічних нерівностей – це суть соціальної безпеки у її трактуванні теорією справедливості. Саме цей пріоритет тривалий час був ядром як радикально лівої, так і радикально правої критики. Наразі цей ідеологічний бій триває, як бачимо, в ході «... пониження (умовно) “західних цінностей” останніми поколіннями “незахідних деспотів”» [3, с. 67].

Власне, різниця у суті принципів – приблизно така ж, як різниця між, наприклад, забезпеченням фізичної безпеки громадян через ефективну поліцейську діяльність та справедливим ціноутворенням. Адже для здійснення правосуддя у його повноті принципове значення має лише перший принцип – суворої рівності можливостей. Його викривлення виникає тоді, коли має місце відверте порушення прав і свобод внаслідок певних дій. Водночас традиційно вважається, що порушення другого принципу (факти обмеження конфіденційності приватного життя, інвалідності, серйозних захворювань, низьких можливостей заробітку через відсутність навичок або відсутності батьківської відповідальності) призводить не до відвертого порушення прав, а лише до продукування безпорадності і бідності. Саме для запобігання цих випадків суспільство формує певну мережу соціальної безпеки, хоча існує розбіжність щодо трактування того, наскільки розвинутою має бути така мережа – який рівень соціального мінімуму вона повинна гарантувати. Цей погляд, можливо, краще інтерпретується не як принципово егалітарний, а як наслідок судження про те, що певні абсолютні форми відхилень від норми є особливо небезпечними і що жодне гідне суспільство не повинно їх терпіти, якщо має ресурси для їх запобігання [4].

Парадоксальність другого принципу та складність у його дотриманні цілком імовірно є можливим лише за рахунок порушення деяких інших основних прав, які могли б бути заблоковані першим принципом. Так, наприклад, під гаслом захисту фізичної безпеки громадян або державної безпеки в цілому може здійснюватися порушення низки прав і свобод як різновид норми. Так, це нерідко відбувається під час «особливих періодів», на окремих територіях, щодо окремих груп громадян. В цьому випадку особливо промовистими прикладами можуть бути території заморожених або потенційних конфліктів, компактного проживання певних груп тощо. Найбільш резонансно обговорюваними сьогодні у світі є практика застосування Big Data в окремих регіонах Китаю та експорт такого досвіду в окремі країни Центральної Америки та Африки. Концепція суспільної безпеки, побудована на застосуванні комплексних систем стеження, порушує другий принцип справедливості і руйнує основи соціальної безпеки, особисті права і свободи – від свободи пересування до свободи думки та приватності особистого життя.

Фактично сьогодні цифрові системи стеження та керування суспільною поведінкою, які, як задекларовано, стоять на варті першого принципу теорії справедливості та забезпечують фізичну цілісність і неушкодженість громадян та держави, роблять і державу, і її громадян заручниками цілковитого порушення другого принципу. Вочевидь, перегляд теоретичних основ теорії справедливості або ґрунтовна ревізія самих прав і свобод в цифрову епоху постає такою, що є на часі.

1. J. Rawls. *A theory of justice*, Original ed. Cambridge, Mass.: Belknap Press, 2005, p. xv, 607 p.
2. G. Brock. "Just Responsibility: A Human Rights Theory of Global Justice," *Perspectives on Politics*, vol. 17, no. 1, pp. 239-241, Mar 2019, doi: 10.1017/s1537592718003900.
3. T. Nagel. "Rawls and Liberalism," in *The Cambridge companion to Rawls*, S. R. Freeman Ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, pp. 62-86.
4. D. Rae. "Democratic liberty and the tyrannies of place," *Democracy's Edges*, pp. 165-192, 1999, doi: 10.1017/cbo9780511586361.011.